

TURISTIČKA PONUDA NACIONALNIH PARKOVA BOSNE I HERCEGOVINE

TOURIST FACILITIES OF NATIONAL PARKS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Halid Kurtović

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Doprinos turizma nacionalnoj privredi svake zemlje je znatan, ali se postavlja pitanje koji su to turistički resursi, čijom valorizacijom se postižu najbolji ekonomski efekti. Imajući pri tom u vidu činjenicu, da turistički razvoj direktno i indirektno utiče na privredu, društvo i kulturu, te okolinu određenog područja.

Kako je većina turističkih atrakcija duboko vezana sa prirodnim (biološkim) vrijednostima – terminima i pojmovima pretočenih kroz turistički proizvod, iste je potrebno približiti posjetiocima. Stoga smatramo, da se izdvajanja određenih teritorija i njihovim proglašenjem nacionalnim parkovima, postiže jedinstvo, čovjeka i prirode. Time se uspostavlja interakcija, koja nije ništa drugo nego komunikacija s kojom se turistima otkrivaju značenja i odnosi naše prirodne i kulturne baštine. Tako uspostavljenom komunikacijom, posjetiocima se omogućava osobni doživljaj, s različitim elementima, uključujući i sam turistički proizvod.

Rad će dati smjernice i predložiti mjere za privlačenje različitih vrsta posjetitelja u nacionalnim parkovima, s posebnim osvrtom na Nacionalni park „Una“. S obzirom na predmet istraživanja, u ovom radu se nastoje ustanoviti, kakvi će pozitivni efekti proisteci proglašenjem, dijela doline rijeke Une, nacionalnim parkom.

Na primjeru Nacionalnog parka „Una“, sa svim njegovim funkcijama, dokazat će se, da turizam ovog dijela Unsko-sanskog Kantona može dati snažan impuls privrednom razvoju. Doprinoseći istovremeno aktiviranju i kroz turizam valorizaciji njegovih prirodnih dobara i kulturno-istorijskog nasljeđa.

Imajući navedeno u vidu, u radu će se:

- utvrditi principe na kojima se zasniva valorizacija Nacionalnog parka „Una“

U tom smislu, istraživanje će biti usmjereno na dobijanje odgovora, koji će omogućiti, da se:

1. Unaprijedi postojeće znanje na području valorizacije turističkih potencijala
2. Usavrši postojeći teoretski okvir, na području razvoja turizma u Parku.
3. Kreira imidž i tržišna marka Nacionalnog parka „Una“ kao turističke destinacije, i
4. Kreira sistem distribucije podataka kako na turističkim tržištima, tako i planerima i menadžerima u subjektima turističke privrede kako US Kantona, tako i zemlje u cjelini.

Ključne riječi: turistički razvoj, turizam, vrste turizma, Nacionalni park „Una“, valorizacija .

ABSTRACT

Tourism's contribution to the national economy of any country is large, but the

question is what is the tourist resources, the valorization whose achieve the best economic results. Behavior in mind the fact that the development of tourism directly and indirectly affects the economy, society and culture, and environment of the area.

Most of the tourist attractions are deeply connected with the natural (biological) values - terms and concepts associated with the tourism product, and the same is necessary to approach visitors. Therefore, we believe that the separation of certain territories and their designation as national parks, achieves unity of man and nature. This establishes the interaction, which is primarily a communication which tourists discover the meaning of our natural and cultural heritage. Established, visitors are invited to a personal experience with a variety of elements, including the feeling of the tourism product.

This paper will provide guidance and suggest measures to attract different types of visitors to national parks, with special reference to the National Park "Una". Given the subject of the research, this paper seeks to determine, how the positive effects arise announcement, the valley of the river Una national park.

At the National Park "Una", with all of its functions, will prove to be, that tourism in this part of the Una-Sana Canton can provide a strong impetus to economic development. Contributing both activation and through tourism valorisation of its natural resources and the cultural and historical heritage.

Bearing in mind, this paper will:

- To establish the principles upon which it is based evaluation of the National Park "Uma"

In this sense, the research will be aimed at getting responses that will allow, in order to:

1. To improve the existing knowledge in the field of evaluation of tourism potential
2. Refine existing theoretical framework, in the development of tourism in the Park.
3. Create and market the brand reputation of the National Park "Una" as a tourist destination,
4. Create a system for data distribution in the tourism market, and therefore assist planners and managers in the tourism industry operators to Una Sana Canton, as well as the country as a whole.

Keywords: tourism development, tourism, types of tourism, the National Park "Una", valorization.

UVOD

Akcije nadležnih organa Unsko-sanskog Kantona, za proglašavanjem prostora u slivu rijeke Une Nacionalnim parkom, datiraju još iz prošlog vijeka. Toje bilo u skladu sa sličnim akcijama u svijetu. Za razliku od toga, na teritoriji Bosne i Hercegovine, nacionalni parkovi postoje tek po završetku drugog svjetskog rata. Nacionalni parkovi Sutjeska i Kozara proglašeni su nacionalnim parkovima zato što prostori ovih parkova, pored prirodnih imaju i istorijski karakter, a dolina rijeke Une, Nacionalnim parkom je proglašena 29.maja 2008 godine⁷⁹. Zbog relativno kratkog vremena postojanja zakonskih akata, koji se odnose na zaštitu predeonih cjelina, još nisu dovoljno evidentirane i proučene sve njegove prirodne i antropogene turističke vrijednosti značajne za formiranje odgovarajuće turističke ponude i postizanje odgovarajućih ekonomskih efekata po osnovu turističko – ugostiteljske djelatnosti. Kako se radi o prostranom terenu (19.800 ha), sa izvornom i dobro očuvanom prirodom i značajnim turističkim vrijednostima u okruženju, neophodna su sistematska i kontinuirana

---

⁷⁹ Službene novine FBiH, broj 44/08,

fundamentalna istraživanja najboljih načina za formiranje turističke ponude, koja mora biti uslovljena odgovarajućim turističko – ugostiteljskim objektima, sadržajem boravka, kvalitetom usluga i komplementarnošću sa okruženjem. U tom smislu neophodno je istraživati sve turističke vrijednosti pojedinačno i u grupama, definisati vrste ponude i vrste turizma, ukazati na karakteristike ponude za domaće i inostrano turističko tržište. Naravno, prije toga, ili uporedo sa tim, moraju se rješavati i riješiti problemi upravljanja, zaštite, održavanja i unapređivanja, konflikti privatnih posjeda, turističkog opremanja i sl.

Turistička ponuda Unsko-sanskog Kantona bazirana je na njegovim raznovrsnim prirodnim i antropogenim vrijednostima, kao i na povoljnostima turističko-geografskog položaja, funkcionalnih karakteristika položaja i polivalentnosti prostora. Proglašenjem doline Une nacionalnim parkom Kanton je dobio novi turistički proizvod, po čemu će biti prepoznatljiv u zemlji i inostranstvu.

Radom će se definirati osnovna smjerenja razvoja turizma na prostorima Parka, te omogućiti stvaranje vizije Parka, kao središta turističke i svakodnevnog vredne ponude samoneposrednom okruženju već i šire.

TURISTIČKE VRIJEDNOSTI PARKA

Prirodne i stvorene turističke vrijednosti Nacionalnog parka Una su raznovrsne. Imaju zahvaljujući svom položaju u odnosu na blizinu magistralnog pravca M-5 (E761) - Bihać – Bosanski Petrovac – Jajce – Travnik – Sarajevo - Mostar lokalnu, regionalnu i međunarodnu konkrativnu zonu, ali se moraju više i bilje proučavati i prezentirati kako samostalno, tako i sa turističkim vrijednostima u okruženju, što je osnova za formiranje kvalitetne turističke ponude. To je neophodno radi zadovoljavajuće dužine turističkog boravka, kao osnove za postizanje

odgovarajućih društvenih i ekonomskih efekata.

Osnova za proglašenje nacionalnim parkom, područja kanjanskog dijela gornjeg toka rijeke Une uzvodno od Lohova, zatim područja kanjanskog dijela donjeg toka rijeke Unac od njenog ušća u Unu uzvodno do Drvarskog polja, te međuprostor između Une i Unca, bila je njegoza izuzetna i u nizu lokaliteta neponovljiva priroda.

Neposredna okolina Parka izvanredno je očuvana, sprječava eroziju, reguliše površinsko slijevanje padavina, otapanje snijega, uslovljava specifičnu mikro klimu i regulator je ekoloških odnosa u okolini. Valorizacija turističke vrijednosti ovog Parka treba se bazirati na njegovom statusu nacionalnog parka. Što znači da stepen razvoja turizma mora biti u saglasnosti sa potencijalima prirode i zaštitom iste. Postojeće kolizije odnose treba prevazići na štetu trenutnih, a za trajne interese⁸⁰.

Prostori ovog Parka predstavljeni su specifičnim arealima, staništima i ekosistemima. Prostrane površine, prošarane usamljenim stablima i skupinama drveća, šume, uzvišenja kao izvanredni vidikovci, neponovljivi mikro oblici reljefa u granitnim stijenama, klisuraste doline rijeka, dio su osnove za turističku ponudu. Nacionalni park se nalazi na krajnjem zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, na području općine Bihać i pripada Unsko-koranskoj zaravni, a obuhvata dolinske dijelove rijeke Une i Unca i orografske padine Plješivice i Grmeča, odnosno Osječenice. Ovo područje predstavlja jedinstvenu prirodnu cjelinu u ovom dijelu Evrope, vrlo vrijednu za očuvanje ukupne krajobrazne i biološke raznolikosti⁸¹.

Prirodni i antropogeni objekti na prostoru ovog Parka, predstavljaju izuzetnu pojavu i kao takvi značajni su za nauku, kulturu, obrazovanje, rekreaciju i turizam. Ubrajaju se u najprivlačnije prirodne turističke vrijednosti Bosne i Hercegovine, te su

⁸⁰ Zakon o zaštiti prirode (sl. Novine F BiH br. 33/03)

⁸¹ <http://www.una-aqua.com/bs/nacionalni-park/nacionalni-park-una>

značajan dio njenog ukupnog turističkog potencijala, odnosno predstavljaju njenu vrijednu atrakcijsku osnovu.⁸²

Prirodni sadržaji u okviru Nacionalnog parka Una doprinose bogastvu turističke ponude. Posebno prostorne cjeline Martin Broda. Ovo naselje leži na naslagama sedre što ukazuje na to da je cijelo područje nekad bilo pod vodom. Za nastanak sedre potrebno je izuzetna čistoća vode te nekoliko stotina vrsta algi, mahovina, insekata i puževa. To je stoljetni proces tokom kojeg se mijenja izgled vodenog toka. Upravo ti prirodni sadržaji doprinose, da se ovo područje s pravom može tretirati kao turistička destinacija. Turističke atrakcije su sirovina turističkog gospodarstva (turističke „industrije“) te s njima valja razborito gospodariti i upravljati.⁸³

Ako ove prostore ocjenjujemo s klimatskog aspekta, utvrdit ćemo, da se isti nalazi na granici tri klimatska područja:

- krških oblika i hidrografije, koji su zajedno sa slivom Korane i Krke jedinstveni u evropskim razmjerima;
- reljefnih oblika koji su stvorili jedan od rijetkih prirodnih puteva prema Jadranskom moru;
- mozaičnosti staništa, velike raznolikosti biljnih i životinjskih vrsta, te prisutnosti reliktnih i endemskih vrsta;

Prirodni turistički potencijali doline rijeke Une, dominiraju nad antropogenim, a proističu iz reljefa, hidrografije i klime. Predstavljena u vidu prostrane kraške površi. Una se strmo ruši prema Bihaću, gradeći pri tom mnogobrojne brzake i

vodopade jedinstvene u ovom dijelu Evrope.

Opće karakteristike Nacionalnog parka „Una“ su:⁸⁴

- sedrene barijere i slapovi
- dolinski dio Nacionalnog parka se nalazi na visini između 220 i 450 m n.m
- velika raznolikost flore i faune
- kulturno-historijsko naslijeđe
- povoljan saobraćajno-geografski položaj
- klima umjereno kontinentalna
- stanovništvo u NP

Una, Unac i Krka kao tri bisera prirodne baštine Nacionalnog parka „Una“, čine spoj vrijednih prirodnih osobitosti, raznolikog i očuvanog prirodnog krajolika iznimne ljepote te bogate kulturno-historijske baštine.

Una kao najveća prirodna vrijednost po kojoj je Nacionalni park dobio ime, izvire u selu Donja Suvaja ispod planine Čemernice u Hrvatskoj. Radi se o tipično krškom vrelu uzlaznog tipa, posebne zeleno-modre boje. Od izvora do Bihaća rijeka Una nosi obilježja prave planinske rijeke i njeni sedronosni slapovi, bukovi i vodopadi predstavljaju prave bisere ljepote od kojih su: slapovi u Martin Brodu (ovaj vodopad nosi naziv Veliki slap, a narod ga zove Bukovi na Uni), Štrbački buk (najviši slap na rijeci Uni), Troslap, Dvoslap i Ripački slap, najljepši su na ovoj rijeci, „jednoj – jedinoj“.

Rijeka Unac izvire kao Mlinski potok, ispod planine Šator na 876 m nadmorske visine, teče kroz klisuru Pojila, četiri kotline i tri daljnje klisure. Svojim tokom kroz Nacionalni park do Martinbroda teče najužom klisurom, negdje dubine i do 350 metara. Unac je prva velika pritoka Une koja svojom iznimnom čistoćom i hladnoćom oplemenjuje Unu, a isto tako je i dodatno rashlađuje. Unac se svojim tokom puni vodom iz desetak raznih pritoka i vrela. Ljeti zna u jednom dijelu presušiti,

⁸² U knjizi E. Kušena „Turistička atrakcijska osnova (str. 67-144) u četvrtom poglavlju „Prilog (kontribucija) klasifikaciji turističkih atrakcija“ prikazana je funkcionalna podjela turističkih atrakcija u 16 tablica, tekstualno i grafički bogato ilustrirana konkretnim primjerima

⁸³ E. Kušen (2003) Funkcionalna klasifikacija turističkih atrakcija, Znanstveno-stručni časopis Turizam 51 vol. Br. 4/2003 Institut za turizam u Zagrebu

⁸⁴ <http://www.una-aqua.com/bs/nacionalni-park/nacionalni-park-una>

zbog smanjenog dotoka vode iz okolnih šumskih potoka, ostavljajući iza sebe mala jezera sa toplom vodom i punim ribe. Taj dio puta Unac teče kao ponornica, izvirući zadnji put iz Crnog vrela, oko 3 kilometra prije ušća u Unu. Za rijeku Unac karakterističan je njen oblik krškog toka, posebno u njenom donjem dijelu, na kojem na prolazu kroz kanjonski dio više puta ponire i izvire, na kraju na Crnom vrelu, koje po svojim karakteristikama i ljepoti spada u poseban prirodni fenomen.

Rječica Krka duga 12 kilometara, kao granična rijeka sa Hrvatskom, cijelim svojim tokom protiče kroz Nacionalni park, a izvire podno zaravni na kojoj se prostire selo Mali Cvjetnić. Oku je jako zanimljiva, sam prilaz do izvora je jako zahtjevan, tako da daje mogućnost cjelodnevnog izleta koji uključuje šetnju šumom, golim brdovitim, planinskim područjem te spuštanjem u nizinu gdje se nalazi izvor sa starom zgradom mlina.

Dijelovi rijeka Una i Unac čine jedan od najvećih flaj fišhing revira u Evropi, a sama Una predstavlja raj za ljubitelje ribolova metodom suhe mušice sa vodenom lopticom i varaličarenjem.

Ovaj prostor je i u kulturno-povijesnom smislu područje koje obiluje bogatim naslijeđem arheoloških nalazišta i povijesnih spomenika, a poseban položaj tog prostora na tranzitnom pravcu prema moru doveo ga je u prošlosti pod utjecaje mnogih kultura, od kuda potječu bogata arheološka nalazišta, ostaci srednjovjekovnih utvrda i sakralnih objekata različitih vjera i kultura.

VRSTE TURIZMA

Imajući u vidu izvesne protivrječnosti u turizmu, možemo konstatovati da turistički kretanja doživljavaju velike kvantitativne i kvalitativne promjene u svojoj strukturi. Ljudi sve više putuju i tako turizam postepeno postaje primarna potreba. Javljaju se novi motivi putovanja, a samim tim i novi oblici turističkog

prometa, koji dovode do promjena, kako na strani turističke potražnje, tako i na strani turističke ponude, koja nastoji da svoje kapacitete iskoristi, a sadržaj usluga što više prilagodi i približi zahtjevima i potrebama određenog tržišnog segmenta.

U dosadašnjem razvoju turističkih funkcija Nacionalnog parka „Una“, moguće je izdvojiti više vrsta turizma. To je uslovljeno kako tradicijom, tako i savremenom propagandom i ponudom. U tom kontekstu mnoge su regije prihvatile razvoj turizma kao strategiju održivoga lokalnog razvoja⁸⁵. Znači, da je i Unsko – sanski kanton u želji da unapređenjem turizma doprinese i privrednom razvoju utvrdio granice i namjenu Nacionalnog parka „Una“.

Ovaj nacionalni park je znatno manji od prostora, koji je interesantan za posjetioce, ali se glavni turistički promet odvija na prostoru koji je u okvirima nacionalnog parka. Preteču turizma u dolini rijeke Une čine sportovi na vodama ove rijeke (rafting i ribolov najrazvijenije su aktivnosti u parku. Na Uni je dužinom od 12 km određen prostor za fly fishing ili mušičarenje i to je jedan od dužih fly fishing predjela u regionu), a u savremenoj ponudi dominira sportska rekreacija na vodama „Jedne jedine“.

Sportsko – manifestacioni turizam vezan za takmičenja na brzim vodama, od kojih unaska regata ima širi međunarodni značaj. Za ovu vrstu turizma karakteristična je kratkotrajna koncentracija velikog broja gledalaca takmičenja, što zahtijeva dobru pripremu ponude ugostiteljskih usluga i bezprijekorno održavanje prilaznih saobraćajnica. To nas navodi, da sve manifestacije, te tako i ovu, posmatramo s ekonomskog stajališta, pri čemu se obično kao najbolja mjera uzima prosječnost⁸⁶.

⁸⁵ Telfer D. J. (2002) *Tourism and Regional Development Issues*, U: Sharpley R. I Telfer D. J. (ed) *Tourism and Development* Clevendon: Channel View Publications, 149-164

⁸⁶ Getz Donald (2000) *festivals and special events: life cycle and saturation issues*. In: Gartner W. And

Međutim, mnogo je teže izmjeriti efekte koji se manifestuju na emocije, uzbuđenje, nastala prijateljstva i mnoge druge učinke koji su tokom posjete jednom nacionalnom parku prisutne. Na primjer uzbuđenje koje posmatrač doživljava kod Skradinskog buka, tokom raftinga ili neki drugi događaji koji mogu nastati, tokom posjete određenoj turističkoj destinaciji.

Izletnički turizam uslovljen je sve boljim prilaznim putevima i odgovarajućom ugostiteljskom ponudom. U ovoj vrsti turističkih kretanja učestvuju ljudi iz gradova bližih Parku, dok se za vikend boravak opredjeljuje izvjestan broj ljudi i iz udaljenih gradova. Veći efekti se očekuju od apartmana koji će biti izgrađeni u neposrednoj blizini, čime će se spriječiti nesvršishodna izgradnja privatnih vikendica.

Đačkeekskurzijesvevišepoprimaljuobriseorganiziranogiciljanogposjeta, zaštićenom području, dajućidobrupolaznuosnovuzadaljnirazvoju naprednjeovogdjelaturističkeponude.Osmišljenaipripremljenaponudakroz edukativno - obrazovnesadržajezuzneizostavnu širupaletuukupneturističkeponudepruža šansu Nacionalnom parku „Una“ zasvršishodnodjelovanjeuovojsferiturističke ponude.

Zaostvarenjeosnovnihpostavljenihciljeva, Nacionalni park „Una“morarazvilitakveodnoseuprostoru, neposrednimokruženjem, širompolitičkomzajednicom, privredom, školskim institucijama, NVO-aisvimdrugimrelevantnimsubjektimauprostoruuzjasnoaktiviranjeurističkihresursa, koji će moćidoprinijetiočemprirodnomrazvoju, Unsko-sanskom kantonuicijeleregije.

Ako se prate tendencije turističke potražnje u zemljama razvijene privrede, uočiti će se, da su sportske aktivnosti i izletnički turizam, sve značajniji turistički proizvodi. Prostori, koji nude ove vrste turizma mogu

računati na konstantnu posjetu turista, a Nacionalni park „Una“ ima sve predispozicije da to postane. Na prostorima ovog Parka, mogu se osmisliti programi, koji se fokusiraju na terapiju, rehabilitaciju, zaštitu zdravlja i škole u prirodi. Ovakvim programima unaprijedit će se imidž Parka, kod posjetilaca koji vode računa o zdravlju i kondiciji.

Ljetni manifestacioni turizam još uvijek nije saživio u onoj mjeri, kolike su mogućnosti ovog prostora. Dosadašnja orijentacija isključivo na unsku regatu, sportska takmičenja koja su sa nesumnjivim uporednim prednostima, mogla bi da se proširi i na različite sportske discipline u drugim, posebno ljetnim periodim. Jer, i u tom domenu postoje kvalitetni prirodni uslovi i velika međunarodna sportsko – manifestaciona tražnja.

Omladinski turizam u Nacionalnom parku Una može se razvijati na različite načine i u različito vrijeme. Međutim, ovdje se ne smiju potencirati samo ekonomske funkcije, već vaspitanje, druželjublje, patriotizam. Škola u prirodi može dati najbolje rezultate. Stacionirani turizam karakterističan je za ljetnju polovinu godine, ali se odlikuje siromaštvom sadržaja boravka, što je posljedica nedostatka odgovarajućih objekata i animacije turista. Može se kombinovati sa ekskurzijama po okolini, posebno ka bukovima na Uni (Štrbaki i drugi).

Ekskurzioni turizam u vidu kratkotrajnih izleta razvijen u ljetnjim mjesecima iz obližnjih gradova. To isto važi i za boravak vikendaša sopstvenim kućama. Ova vrsta turizma može obuhvatiti posjetioce Parka i istima pružiti dio sadržaja uslovljen njegovim prostorom.

Zimsko–sprtski turizam još nije dovoljno razvijen, jer nema odgovarajućih uređenih terena i specijalnih objekata infrastrukture. Planinski dio Nacionalnog parka Una omogućuje razvoj planinskog stacionarnog turizma, ali on još nije razvijen, jer na planinskom prostoru nema smještenih kapaciteta. Kombinacija boravka visoko na

planini i pri obalnom prostoru rijeka koje protiču kroz ovaj Park, može dati sadržajno najbolje rezultate, te tome treba težiti kod formiranja turističke ponude. Lovni turizam se može odvijati samo u određenim, uređenim i kontrolisanim lovištima, ali ona još ne postoje. Dosadašnja praksa razvoja turizma u Nacionalnom parku „Una“, uvažavala je samo vrijednosti lokalitete u priobalnom prostoru rijeke Une i njenih pritoka. Za kompleksno priređivanje po osnovu turizma i ugostiteljstva, mora biti zahvaćen i planinski prostor Plješevice, čiji potencijali još nisu dovoljno istraženi, ali se odlikuju izvornošću prirode, kao osnove za više vrsta turističkog prometa. Pa ipak, treba očekivati da će se sa širenjem saznanja o postojanju ovog nacionalnog parka, povećavati i tražnja za turističkim sadržajima, koji se u njemu nude.

Navedeno, zahtijeva i veći angažman vlasti, kako kantonalne, tako entitetske i na nivou države. S porastom političke, društvene, ekonomske i psihološke moći među rezidentima i zainteresiranim sudionicima, turizam će biti u stanju zadovoljiti lokalne razvojne potrebe, te time dovesti do realizacije mnogih ciljeva održivosti, uključujući sklad, jednakost, ravnotežu, kulturnu cjelovitost i ekološku zaštitu⁸⁷. Shodno Timothyjevom shvatanju, nameće se potreba uključivanja lokalnog stanovništva u sve procese planiranja i unapređenja turizma. Na taj način može se postići, da o turizmu, znamo svi sve. Što se najbolje može iskazati, ako se parafrazira jedna Marshall-ova rečenica „...da tajne turizma prestaju biti tajnama i čini se da kao lebde u zraku“⁸⁸.

Kako je većina turističkih atrakcija Parka duboko vezana sa prirodnim (biološkim) vrijednostima – terminima i pojmovima pretočenih kroz turistički proizvod iste je

potrebno prevesti (približiti) jezikom razmljivim za djecu i obične turiste. Stoga predloženi proces nije ništa drugo nego komunikacija s kojom se javnošću otkrivaju značenja i odnosi naše prirodne i kulturne baštine tako da se ljudima omogući osobni doživljaj, s različitim elementima, uključujući i sam turistički proizvod.

ORGANIZACIJA TURIZMA U PARKU

Turistička ponuda Nacionalnog parka „Una“ još nije do kraja definisana, niti je obuhvatila sve postojeće vrijednosti. Sigurno je da ista mora biti usmjerena prema različitim vrstama turističkog tržišta. Pri tome se ovaj Park, svojim kvalitetima mora više i bolje prezentirati bosanskohercegovačkom i inostranom turističkom tržištu.

Za kompletiranje turističke ponude Nacionalnog parka Una i nesmetano odvijanje turističkog prometa, od posebne je važnosti postojeća materijalna baza. Međutim, kako je teško odvojiti one objekte koje su na neposrednoj teritoriji parkova, od ovih u bliskom okruženju, a zbog naglašene potrebe formiranja jedinstvene i cjelovite ponude, ukazat ćemo na stanje u širem obuhvatu.

Postojeći smještajni kapaciteti na teritoriji Nacionalnog parka Una, ne mogu zadovoljiti potražnju, posebno u ljetnjim mjesecima. Izgradnjom novih objekata bi se jednim značajnim segmentom proširila ukupna turistička ponuda ovog nacionalnog parka.

Stoga, kada razmišljamo o dovođenju turista u Nacionalni park „Una“ trebamo biti svjesni činjenice, da je turizam pod jakim utjecajem ekonomskog razvoja i društvenih promjena. One se odražavaju u dužini i vremenskom zadržavanju na određenom mjestu, te u izboru destinacije na kojoj će turista, provesti svoje slobodno vrijeme. Pri čemu trebamo imati u vidu, da turisti u posjetu Parku dolaze i zbog izvorne hrane i pića koje mogu konzumirati na ovim lokalitetima. Znači, da se lokalno

⁸⁷ Timothy D. J. (2002) *Tourism and Community Development Issues*, U: Sharpley R. I Telfer D. J. (ed) *Tourism and Development* Clevendon: Channel View Publications, 149-164

⁸⁸ Marshall A. (1987) *Načela ekonomike*, Zagreb, Cekade

stanovništvo treba animirati za proizvodnju turistima prihvatljivih proizvoda. Stimuliranjem ekološke poljoprivrede i raznih oblika seoskog turizma, nacionalni parkovi bi na svom teritoriju i okruženju mogli biti nositelji ili barem promicatelji ekološki osmišljenog i prirodi prihvatljivog turizma.⁸⁹

U tom kontekstu potrebno je naglasiti da turističke atraktivnosti nisu ograničene samo na određenom teritoriju. Iz te činjenice proizilazi važnost saradnje između nacionalnog parka „Una“ i turističkih zajednica. Uspostavljanje saradnje, važan je korak u boljoj koordinaciji aktivnosti, vezanih za animiranje potencijalnih posjetilaca ovom Parku. Ovo je neophodno, ukoliko se teži poboljšanju turističke ponude Parka, čiji je glavni cilj promoviranje kvalitetnog turizma u Nacionalnom parku „Una“, koji će pored ostalog uključivati i ekološke i socijalne faktore.

Kvaliteta je više od konkurentske prednosti, budući da su mnoga tradicionalna turistička područja masovnog turizma, dosegla granice podnošljivosti. Novi trendovi u turističkoj potražnji i ponudi pokazuju da su neophodne promjene orijentirane prema kvalitetnom turizmu.⁹⁰ Stoga je neophodno izvršiti određena organizacijska poboljšanja. Posebno u dijelu saradnje s hotelskim sektorom.

Ranije smo naglasili potrebu saradnje sa turističkim zajednicama, koja bi između ostalog trebala da doprinese boljoj informiranosti potencijalnih posjetilaca Parka. Međutim, uspostavljanje saradnje i sa hotelima može se pozitivno odraziti na broj posjetilaca Parku. Čija jedinstvenost leži u u posebnosti njegovog turističkog proizvoda. To je i razlog zbog kojeg je poželjna saradnja sa turističkim

zajednicama i hotelima, a sve u cilju promoviranja Nacionalnog parka „Una“ i stvaranju jedinstvenog imidža i ugleda ovog turističkog područja.

ZAKLJUČAK

Kada analiziramo potrebe tržišnih segmenata, neophodno je da obuhvatimo i brojne elemente društvenog i ekonomskog karaktera turizma. Utoliko prije, što su zaštićeni prostori, traženi na turističkom tržištu, koji svakodnevno dobija sve veći značaj, jer se sve veći broj osoba direktno uključuje u ovaj vid turizma, intenzivnije u posljednjim decenijama proteklog vijeka.

Nacionalni park „Una“ po osnovnoj fizionomskoj i funkcionalnoj klasifikaciji, kao i po principima uređenja i prezentovanja posjetiocima, pripada mješovitom tipu. To znači da je u potpunosti dostupan turistima, ali istovremeno imaju zone i lokalitete posebne zaštite i namjene, na takvima je po pravilu zabranjena bilo kakva izgradnja trajnih objekata, ne obavlja se lov, ne unose nove biljne i životinjske vrste i zabranjuje samostalno i neorganizovanje kretanje ljudi. Mješoviti nacionalni parkovi su veoma pogodni za razvoj turizma i formiranja odgovarajuće ponude, ali zahtjevaju dobru organizaciju odgovarajućih turističkih aktivnosti u prostoru i jasnu definisanost nadležnosti odovarajućih interesata u prostoru, što do sada nije najbolje riješeno, a što je štetno za formirane turističke ponude kako danas, tako i u budućnosti.

Sa stručne strane, jasno su razrađena sva teorijska pitanja proglašenja i poslovanja nacionalnog parka „Una“. Po zakonskim odredbama koje se odnose na zaštitu prirode, a samim tim i na ovaj Park. Međutim, stanje u praksi je često nezadovoljavajuće.

Da bi se otklonili prisutni nedostaci, Uprava Nacionalnog parka „Una“ treba utvrditi provedbene mjere koje bi se odnosile na slijedeće:

⁸⁹ Ivo Bralić (2000); Turizam i nacionalni parkovi u Hrvatskoj, „Turizam“ br. 4/2000, Institut za turizam Zagreb

⁹⁰ Harold Pechlaner (1997); Strategija alpskog turizma u južnom Tirolu, „Turizam“ broj 1-2. Institut za turizam Zagreb

- osigurati dosljednu provedbu važećih zakonskih rješenja,
- kadrovski ojačati stručnu i menadžersku strukturu novoosnovanog preduzeća,
- osigurati monitoring u provođenju mjera utvrđenih za unapređenje turizma u Parku,
- izraditi detaljne akcijske planove zaštite osjetljivih ekosistema i staništa pojedinih biljnih i životinjskih vrsti, kroz jasno Zoniranje područja,
- opremiti i staviti u funkciju turističke sadržaje,
- stvoriti prepoznatljiv turistički proizvod,
- povećati merketinški i propagandni dio prirodnih i turističkih mogućnosti svog prostora,
- Napraviti bazu podataka o resursnoj osnovi Parka i šireg područja uz mogućnost slobodnog pristupa svim raspoloživim turističkim informacijama,
- stvoriti uslove za veće uključivanje javnosti (građana, privatnog sektora, pojedinaca i NVO) u sam proces razvoja i unapređenja razvojnih programa,
- podsticati i stimulirati akcije za zaštitu prirode i okoliša koje će doprinijeti daljnjoj turističkoj afirmaciji Nacionalnog parka „Una“.

Stim u vezi, potrebno je koristiti pozitivna iskustva drugih nacionalnih parkova (npr. Plitvica i dr.) značajna za razvoj turizma i iznalaziti najbolja rješenja za ovaj Park. Navedeno, iz razloga, što nacionalni parkovi Bosne i Hercegovine imaju očuvane ekosisteme, geomorfološke, hidrološke i klimatske vrijednosti, endemične i reliktno biljne i životinjske vrste, mozaične pejzaže i kulturno-istorijsko i etnografsko naslijeđe iz dalje i bliže prošlosti. Uz to, dolina rijeke Une, ima sve brojnije turističko-ugostiteljske kapacitete i infastrukturalne objekte, koji mogu zadovoljiti potražnju raznovrsne turističke klijentele iz zemlje i inostranstva.

LITERATURA

- [1] Avdibegović, M., Krilašević, E., Selmanagić, A. (2006): Collision between Regulations
- [2] in Forest Laws and Environment Related Legislation in the Federation of Bosnia and
- [3] Hercegovina, Legal Aspects of European Forest Sustainable Development.
- [4] Dalmatin, M., Čukteraš, M., Adžaić, Z., Arapović, A. (2010): Zaštićena područja i
- [5] okolišne politike u Bosni i Hercegovini, Centar civilnih inicijativa, Tuzla.
- [6] Ivo Bralić (2000); Turizam i nacionalni parkovi u Hrvatskoj, „Turizam“ br. 4/2000, Institut za turizam Zagreb
- [7] E. Kušen (2003) Funkcionalna klasifikacija turističkih atrakcija, Znanstveno-stručni časopis Turizam 51 vol. Br. 4/2003 Institut za turizam u Zagrebu
- [8] Freeman Tilden, National Park Service, United States. Congress. House. Committee on the Public Lands, KC Publications, 1987
- [9] Getz Donald (2000) festivals and special events: life cycle and saturation issues. In: Gartner W. And Lime D. W. (Eds) Trends in outdoor recreation, leisure and tourism (175-185). Wall: CAB International
- [10] Harold Pechlaner (1997); Strategija alpskog turizma u južnom Tirolu, „Turizam“ broj 1-2. Institut za turizam Zagreb
- [11] Ivo Bralić (2000); Turizam i nacionalni parkovi u Hrvatskoj, „Turizam“ br. 4/2000, Institut za turizam Zagreb
- [12] Marshall A. (1987) Načela ekonomike, Zagreb, Cekade
- [13] Nikolić: Aktuelni problemi zaštite prirode i turizma. Posebna izdanja Republičkog zavoda za zaštitu prirode Srbije, knjiga 12, Beograd, 1983.

- [14] S. M. Stanković: posebna izdanja Republičkog zavoda za zaštitu prirode Srbije, knjiga 12, Beograd, 1983.
- [15] Timothy D. J. (2002) Tourism and Community Development Issues, U: Sharpley R. I Telfer D. J. (ed) Tourism and Development Clevedon: Channel View Publications, 149-164
- [16] Telfer D. J. (2002) Tourism and Regional Development Issues, U: Sharpley R. I Telfer D. J. (ed) Tourism and Development Clevedon: Channel View Publications, 149-164
- [17] Federal Ministry of Physical Planning and Environment, 2005: Una National Park
- [18] Feasibility Study (summary), Elektroprojekt Zagreb.
- [19] Federalno ministarstvo okoliša i turizma, 2006:
- [20] Plan upravljanja za Nacionalni park
- [21] NEAP BiH, Akcioni plan za zaštitu okoliša BiH, 2003.
- [22] Službene novine FBiH, broj 44/08,
- [23] Službene novine Federacije BiH, broj 20/23:
- [24] Službene novine Federacije BiH, broj 26/10
- [25] Zakon o zaštiti okoliša Federacije BiH. Službene novine Federacije BiH, broj 33/03:
- [26] Zakon o zaštiti prirode Federacije BiH. Službene novine Federacije BiH, broj 33/03:
- [27] Službene novine Federacije BiH, broj 44/08:
- [28] Zakon o Nacionalnom parku Una.
- [29] Službene novine Federacije BiH, broj 70/06:
- [30] Službene novine Federacije BiH, broj 71/08:
- [31] Odluka o osnivanju Javnog preduzeća Nacionalni park Una.
- [32] Službene novine Federacije BiH, broj 83/09:
- [33] Uredba o šumama Federacije BiH.
- [34] Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona, broj 1/04 i 11/04:
- [35] <http://www.una-aqua.com/bs/nacionalni-park/nacionalni-park-una>
- [36] <http://www.una-aqua.com/bs/nacionalni-park/nacionalni-park-una>